

KS. RYSZARD KAMIŃSKI

FUNKCJA KIEROWNICZA JAKO PROBLEM TEOLOGII PASTORALNEJ

Funkcja kierownicza była przedmiotem wielu dyskusji, a nawet kontrowersji. Niewątpliwie było to wynikiem jednostronnego, a nawet błędnego rozumienia tej funkcji u samych początków teologii pastoralnej jako odrębnej dyscypliny uniwersyteckiej. Sytuacja ta determinuje autora do uwzględnienia w artykule nie tylko współczesnej refleksji pastoralnej na temat funkcji kierowniczej, ale także aspektu historycznego tego problemu.

I. Historyczny rozwój teologii pastoralnej a funkcja kierownicza Kościoła

Teologię pastoralną wprowadzono na uniwersytety w roku 1777 z inicjatywy władzy świeckiej, a nie kościelnej. Fakt ten zaciążył na jednostronnym, a nawet błędnym rozumieniu koncepcji tej dyscypliny. Z kościelnego punktu widzenia teologia pastoralna jako dyscyplina uniwersytecka była potrzebna, nie można było jednak zgodzić się na wprowadzenie jej kosztem ograniczenia nauczania zasad wiary i moralności z jednej oraz przyjęcia uproszczeń w zasadach koncepcji teologii pastoralnej z drugiej strony. Była to bowiem koncepcja antropocentryczna, kładąca nacisk na zewnętrzne ułożenie kapłana i przyporządkowanie go do władzy państwowej. Główne niedociągnięcie tej koncepcji dotyczyło jednak funkcji duszpasterskich. W koncepcji antropocentrycznej pomijano bowiem władzę pasterską Chrystusa i Kościoła, a więc to, co należy do istoty teologii pastoralnej. Przedstawiciele tej koncepcji¹ przyjmowali w zasadzie dwa urzędy Chrystusa: nauczycielski i kapłański, z pominięciem urzędu pasterskiego. Podręczniki teologii pastoralnej obejmowały część dotyczącą obowiązku nauczania oraz część poświęconą obowiązkowi pośrednika. Zamiast trzeciej części poświęco-

---

¹ Chodzi tutaj o następujących autorów: S. von Rautenstrauch, F. Glschütz, F. Pitroff, J. Lauber, M. Fingerios, J. Brockmann, D. Golowitz, A. Reichenberger.

nej urzędowi pasterskiemu wprowadzono dział mówiący o budowaniu wiernych przykładem życia kapłana. Na takie stanowisko autorów podręczników teologii pastoralnej wpływ wywierał fakt, że w XVIII w. niechętnie patrzono na dyscyplinę kościelną. Niektórzy odmawiali nawet Kościołowi moliwości ustanawiania praw twierdząc, że Kościół nie ma władzy, by karać kogokolwiek czy napominać. Kościół – ich zdaniem – jest tylko po to, aby kapłan budował wiernych swoim przykładem.

J. M. Sailer i M. Schenk, chociaż bronili teologicznego charakteru teologii pastoralnej, to jednak funkcje duszpasterskie sprowadzali, podobnie jak przedstawiciele antropocentrycznego ujęcia teologii pastoralnej, do nauczania, administrowania sakramentów oraz dawania wiernym dobrego przykładu.

W obiecującej, wyprowadzonej z istoty Kościoła koncepcji teologii pastoralnej A. Grafa występuje nowe spojrzenie na *principia* tej dyscypliny. Ta odmienność dotyczyła nie tylko podmiotu i przedmiotu oraz celu działalności duszpasterstwa, ale także funkcji duszpasterskich. A. Graf mówił o trzech funkcjach: przepowiadaniu wiary, kulcie i dyscyplinie. Ta ostatnia po raz pierwszy w dziejach teologii pastoralnej została włączona do funkcji duszpasterskich. Pastoralista ten nie rozpracował jednak, jakie zadania mieszczą się w jej ramach.

Przedstawiciele klerykalistycznego ujęcia teologii pastoralnej z przełomu XIX i XX w. uważali, że teologia pastoralna obejmuje tylko urząd nauczycielski i kapłański. Urzędu pasterskiego w tym ujęciu w ogóle nie uwzględniano albo traktowano marginesowo. Począwszy zaś od C. Kriega, teologię pastoralną zaczęto traktować jako naukę o urzędzie pasterskim Chrystusa i Kościoła. Realizację tego urzędu sprowadzono do kilku zadań².

F. X. Arnold – podobnie jak wiek wcześniej A. Graf – wyodrębnił trzy funkcje Kościoła: słowo, sakrament i duszpasterstwo w najszerszym sensie. Autor nie określił jednak bliżej, co rozumie przez tę ostatnią z wymienionych funkcji. Wydaje się, że obejmowała ona wszystkie zadania wchodzące w skład urzędu pasterskiego Kościoła, a więc także funkcję kierowniczą.

II. Funkcja kierownicza we współczesnych ujęciach teologii pastoralnej

Posoborowe ujęcia teologii pastoralnej³ przyjmują zasadniczo patrzenie na funkcję kierowniczą, wypracowaną przez twórców eklezjologicznej kon-

² C. Krieg określa te zadania jako strzeżenie swojej owczarni przez pasterza, poszukiwania w niej zagubionych owieczek, leczenie chorych oraz troskę o ich rozwój religijny (*Die Wissenschaft der speziellen Seelenführung*. Freiburg im Br. 1904 s. 50).

³ Zob. R. Kamiński. *Ujęcia posoborowe teologii pastoralnej*. ZN KUL 26:1983 nr 3 s. 3-29.

cepcji teologii pastoralnej. Ujęcie eklezjologiczne teologii pastoralnej przyjmuje sześć podstawowych funkcji urzeczywistniania się Kościoła: przepowiadanie słowa, liturgię i kult, sakramenty, dyscyplinę Kościoła, chrześcijański styl życia oraz *caritas*⁴. Oznacza to, że przedstawiciele tego ujęcia teologii pastoralnej w ramach urzędu nauczycielskiego Kościoła umieszczają przepowiadanie słowa: w ramach funkcji królewskiej – liturgię, kult oraz sakramenty, a w ramach funkcji pasterskiej – dyscyplinę Kościoła, chrześcijański styl życia oraz *caritas*. Poprzez te trzy podfunkcje realizuje się funkcję pasterską Kościoła. Podfunkcja określana "dyscypliną Kościoła" obejmuje to wszystko, co składa się na kierowanie Kościołem, i to na wszystkich trzech poziomach: Kościoła powszechnego, Kościoła lokalnego oraz wspólnoty parafialnej⁵.

W Kościele istnieje porządek ustanowiony w zasadniczych ramach przez Chrystusa. Apostołowie otrzymali zlecenie kierowania Kościołem. Stali oni zatem między Chrystusem i wiernymi, spełniając z polecenia Chrystusa funkcję kierowniczą. Kontynuowali zaczęte przez Niego dzieło w przepowiadaniu, sprawowaniu sakramentów oraz przewodniczeniu ludowi Bożemu. Za pośrednictwem apostołów Chrystus uczynił uczestnikami funkcji uświęcenia, nauczania i rządzenia także biskupów jako następców apostołów. Oni przekazują zadania w różnym stopniu, zależnie od potrzeb lokalnych, poszczególnym jednostkom w Kościele (por. KK 28). Jak Chrystus używał swej władzy dla pożytku wiernych, tak mają czynić wszyscy, którym On władzę przekazał. Władza w Kościele może istnieć tylko w zależności i w stałym odniesieniu do Chrystusa⁶.

W ramach porządku ustanowionego przez Chrystusa odróżnić można w Kościele struktury kierownicze oraz łącznikowe i pomocnicze⁷. Z wymienionymi strukturami związana jest troska Kościoła, aby wszyscy byli odpowiednio przygotowani do spełniania zadań duszpasterskich oraz by pośrednictwo zbawcze Kościoła realizowane było bez przeszkód.

Do struktur kierowniczych Kościoła należy urząd papieski, episkopat, urząd biskupi i proboszczowski. W ramach tych struktur teologia pastoralna mówi o papieżu jako zasadzie jedności Kościoła i duszpasterstwa oraz o radach i komisjach papieskich. Wiele miejsca poświęca się konferencjom terytorialnym biskupów i ich komisjom duszpasterskim. Specjalne miejsce we współczesnej teologii pastoralnej zajmuje urząd biskupi, synod diecezjalny, rady duszpasterskie i kapłańskie oraz wydział duszpasterski. Przedmiotem

⁴ F. Blachnicki. *Teologia pastoralna ogólna*. Cz. 2. Lublin 1971 s. 101.

⁵ R. Kamiński. *Parafia w diecezji i Kościele powszechnym*. RTK 30:1983 z. 6 s. 99-108.

⁶ M. Żurowski. *Hierarchiczne funkcje zarządzania Kościołem*. Warszawa 1979 s. 12-15.

⁷ Przyjmując inne kryteria podziału, można wyróżnić struktury terytorialne i personalne oraz struktury ogólnokościelne, diecezjalne i parafialne.

zainteresowania pastoralistów w ramach struktur kierowniczych są prezbiterzy jako podmiot i przedmiot działania pastoralnego, a zwłaszcza rola proboszcza i wikariuszy parafialnych oraz parafialnej rady duszpasterskiej w życiu i rozwoju wspólnoty parafialnej.

Do struktur łącznikowych należy kuria biskupia, seminarium duchowne i dekanat. W teologii pastoralnej w ramach tych struktur porusza się kwestię dziekana i jego zadań pastoralnych, instytutów pastoralnych i kształcenia pracowników duszpasterskich, a także seminariów duchownych i formacji kleryków. Przedmiotem zainteresowania w ramach struktur pomocniczych jest diakon i problem diakonatu oraz służby kościelnej i pomocników pastoralnych. Przedmiotem refleksji pastoralnej są także sanktuaria diecezjalne, pielgrzymki oraz ich oddziaływanie duszpasterskie. W tej grupie zagadnień znajdują się również grupy specjalistyczne, wspólnoty zakonne, a także parafia tak terytorialna, jak i personalna⁸.

Refleksja pastoralna nad strukturami powinna prowadzić do udzielenia odpowiedzi na pytanie, jak podnieść skuteczność i adekwatność współczesnego duszpasterstwa? W tej refleksji chodzi nie o "jakieś tam" duszpasterstwo, ale odpowiadające dzisiejszym wymaganiom i potrzebom. Chodzi tutaj o to, jak usprawnić dzisiejsze duszpasterstwo i jakimi walorami powinna odznaczać się osoba kierująca wspólnotą kościelną.

Kościół jest wspólnotą, w której Chrystus obecny jest przez Ducha Świętego, a z drugiej strony składa się on z ludzi, niekiedy słabych, którzy muszą stać na czele, kierować nim i rządzić. Chociaż Kościół ma inne zadania do spełnienia niż instytucje świeckie i rządzi się innymi prawami, to jednak bosko-ludzka rzeczywistość Kościoła musi założyć zewnętrzną działalność, która powinna być działalnością sprawną i owocną. Z tego tytułu teologia pastoralna jako nauka o działalności praktycznej Kościoła powinna korzystać z osiągnięć innych nauk, w tym także nauk świeckich. Chodzi tutaj zwłaszcza o antropologię, nauki o organizacji i zarządzaniu, o psychologię i socjologię religii itd. Wiele zagadnień opracowanych przez te nauki dotyczy także duszpasterstwa. Chodzi tutaj nie tylko o planowanie działalności, koordynację, wykorzystanie kadr pracowniczych według ich specjalizacji, ale i o organizację przedsięwzięć duszpasterskich. Nie negując odmienności cech kierownictwa kościelnego, można sądzić, że w płaszczyźnie społecznej problemy i zadania, metody i techniki wykonywania funkcji kierowniczych są podobne do istniejących w innych formach zorganizowanej działalności ludzkiej.

⁸ R. R a k. *Katedra organizacji duszpasterstwa*. RTK 32:1985 z. 6. s. 135.

III. Funkcja kierownicza na szczeblu diecezjalnym

Według nauczania soborowego "diecezję stanowi część ludu Bożego, powierzona pieczy pasterskiej biskupa i współpracujących z nim kapłanów, tak by trwająca przy swoim pasterzu i zgromadzona przez niego w Duchu Świętym przez Ewangelię i Eucharystię, tworzyła Kościół partykularny, w którym prawdziwie obecny jest i działa jeden [...] Kościół Chrystusowy" (DB 11). Diecezja jest nie tylko administracyjną jednostką Kościoła, na czele której stoi biskup, a w której Kościół w szczególny sposób może się realizować i objawiać, ale jest ona – jak wynika z powyższej definicji soborowej – Kościołem we właściwym znaczeniu⁹. Diecezja jest Kościołem i Kościół realizuje się w diecezji. Stanowi ona najwyższe urzeczywistnienie się i najbardziej intensywną obecność Kościoła. W diecezji Kościół urzeczywistnia się w pełni, co w dekanacie lub wspólnocie parafialnej jest niemożliwe¹⁰. Część ludu Bożego powierzona pieczy biskupa aktualizuje Kościół powszechny w pełnym znaczeniu i we wszystkich wymiarach dlatego, że poprzez biskupa posiada wszystkie władze Kościoła powszechnego. Znakiem jedności i szafarzem dóbr nadprzyrodzonych w diecezji jest biskup złączony ze Stolicą Apostolską. W jego imieniu i w łączności z nim prezbiterzy głoszą słowo Boże i udzielają sakramentów oraz kierują wspólnotami parafialnymi¹¹.

W świetle nauczania soborowego "biskupom [...] przysługuje w powierzonych im diecezjach [...] całkowita władza zwyczajna, własna i bezpośrednia, wymagana przez ich pasterskie zadania" (DB 8). Biskupi mają wielką władzę w dziedzinie prawodawczej, administracyjnej, sądowniczej, duszpasterskiej. Biskup jest odpowiedzialny w swojej diecezji za nienaruszalność depozytu wiary, jest strażnikiem kultu Bożego. Biskup ma szukać wszelkich nowych form ewangelizacji, koordynować działalność duszpasterską, zabiegać i troszczyć się o zachowanie jedności w diecezji, rozwijać apostołał ludzi świeckich. Biskup powinien też troszczyć się o wspólne dobro diecezjalne, otaczać się ludźmi kompetentnymi, apelować o odpowiedzialność wszystkich, popierać instytucje społeczne i charytatywne, czuwać nad dobrą administracją finansową w diecezji, szanować subsydialność. Od biskupa

⁹ K. M ö r s d o r f. *Bisum. Staatslektion*. Bd. 2. 6. Aufl. Freiburg 1958 s. 60; *Handbuch der Pastoraltheologie*. Bd. 3. Freiburg 1972 s. 59-60.

¹⁰ B. D r e h e r. *Theologische Aspekte einer diözesanen Pastoral*. "Lebendige Seelsorge" 16:1965 s. 162.

¹¹ E. C o r e c c o. *Biskup głową Kościoła partykularnego, protektorem i obrońcą karność kościelnej*. "Concilium" (wydanie polskie) 1968 nr 1-10 s. 443-454; W. G r a n a t. *Teologia diecezji*. "Studia Sandomierskie" 1:1980 s. 162; E. S z t a f r o w s k i. *Posługa biskupa w Kościele partykularnym*. W: *W kierunku chrześcijańskiej kultury*. Pod red. B. Bejzego. Warszawa 1978 s. 350-351.

wymaga się, aby znał swój lud w diecezji i orientował się w jego sytuacji religijnej, kulturowej, społecznej, ekonomicznej itd.¹²

Dobre funkcjonowanie diecezji wymaga od biskupa sprawnego podejmowania wielokierunkowych decyzji diecezjalnych. Sposób podejmowania tych decyzji rzutuje na życie diecezjalne, na organizację i funkcjonowanie duszpasterstwa w diecezji.

W procesie podejmowania decyzji można mówić o dwu różnych fazach. Pierwszą z nich jest wstępne przygotowanie decyzji, drugą zaś formalny akt wyboru takiej, a nie innej decyzji. W zależności od podmiotu zaangażowanego w realizację wspomnianych faz podejmowania decyzji można, przynajmniej teoretycznie, mówić o kilku rodzajach decyzji kierowniczych¹³.

W biskupie diecezjalnym, w którym Kościół jest reprezentowany i realizowany we wszystkich jego istotnych czynnościach, zachowana jest zasada jednoosobowego kierownictwa i jednoosobowej odpowiedzialności. Mimo iż podejmowanie decyzji w Kościele diecezjalnym leży w gestii jednej osoby – biskupa rezydencjalnego, to jednak etap wstępny, przygotowawczy do podjęcia decyzji, może mieć charakter zbiorowy. Zachowując wszystkie kanoniczne kompetencje, biskup diecezjalny może korzystać z doradztwa. Organizacja liniowa domaga się uzupełnienia organizacją sztabową¹⁴. Wymaga tego potrzeba możliwie obiektywnego rozeznania położenia Kościoła oraz potrzeba zapoznania się z warunkami duszpasterskimi, zanim dojdzie do podjęcia wiążących decyzji diecezjalnych przez biskupa¹⁵.

W systemie kierowania Kościołem diecezjalnym dominują dwa rodzaje decyzji kierowniczych. Przy pierwszym z nich biskup sam osobiście ustala podstawy do powzięcia decyzji lub zleca swemu współpracownikowi zebranie materiału informacyjnego, na podstawie którego podejmuje potem wiążącą decyzję. Drugi sposób, upowszechniający się po Soborze Watykańskim II, polega na decydowaniu biskupa przy zbiorowym uprzednim rozpoznaniu. Przy drugim sposobie podejmowania decyzji zbierania i przygotowania informacji stanowiących materiał do podjęcia decyzji kierowniczych oraz doradzania i inspirowania do merytorycznych rozstrzygnięć dokonuje grupa ekspertów. Biskup przed podjęciem decyzji konsultuje się z radą eksper-

¹² Zob. *Directorium de pastorali ministerio episcoporum*. Watykan 1970. Wersja polska: *Instrukcja na temat pasterskiej posługi*. W: *Posoborowe prawodawstwo kościelne*. Warszawa 1975.

¹³ Pierwszy rodzaj jest wtedy, kiedy decyzję kierowniczą przygotowuje jedna osoba i jedna osoba dokonuje aktu jej wyboru, drugi rodzaj, gdy decyzję przygotowuje zespół ludzi, ale aktu wyboru dokonuje jeden człowiek, trzeci rodzaj, gdy decyzję przygotowuje i aktu wyboru dokonuje zespół ludzi i wreszcie czwarty rodzaj decyzji kierowniczych, gdy decyzję przygotowuje jedna osoba, ale aktu wyboru dokonuje zespół osób. J. M a r i a Ń s k i. *Życie parafii*. Wrocław 1984 s. 62.

¹⁴ Tamże s. 62.

¹⁵ J. K r u c i n a. *Dobro wspólne. Teoria i jej zastosowanie*. Wrocław 1972 s. 415.

tów, wysłuchuje ich opinii i następnie ustosunkowuje się do ich propozycji¹⁶. Decyzja biskupa ze zbiorowym rozpoznaniem może dokonać się czasem po uprzedniej naradzie. Ważne jest jednak nie to, czy konsultacje odbywają się na naradzie, ale czy są one autentycznym uczestnictwem zespołu osób w pierwszej fazie podejmowania decyzji diecezjalnych. Chodzi przecież o zapewnienie realnego wpływu na ukierunkowanie decyzji i ustalenie zasadniczego toku działania, nie zaś o zachowanie procedury porad czy głosowań. Wiąże się z tym kwestia odpowiedniej rekrutacji wysoko kwalifikowanych i obiektywnych doradców oraz umiejętności przywódczych i organizatorskich samego biskupa¹⁷.

Do tradycyjnych instytucji opiniodawczo-doradczych w diecezji należą: Kapituła Katedralna, Kuria Diecezjalna i Synod Diecezjalny. Do instytucji opiniodawczo-doradczych w diecezji powstałych po II Soborze Watykańskim należy Rada Kapłańska oraz Diecezjalna Rada Duszpasterska¹⁸. Oba posoborowe organizmy diecezjalne mają wspierać biskupa w kierowaniu i dzielić z nim odpowiedzialność za losy Kościoła lokalnego, szczególnie w realizacji wiodących zadań pastoralnych. Diecezjalna Rada Kapłańska daje szansę przekazywania od biskupa do prezbiterium poleceń i dyrektyw oraz od prezbiterium do biskupa spostrzeżeń, projektów i postulatów. Diecezjalna Rada Duszpasterska składająca się z przedstawicieli całego ludu Bożego diecezji ma możliwość dzielenia się doświadczeniami z życia i funkcjonowania Kościoła lokalnego, wysuwania pilnych do załatwienia problemów, śledzenia skuteczności stosowanych metod oraz podsuwania konstruktywnych rad. Ranga i znaczenie obu tych instytucji doradczo-informacyjnych zależy od zakresu przyznanych im kompetencji przez biskupa oraz sposobu traktowania opinii. Obie rady o odpowiedniej randze i znaczeniu w diecezji mogą być organizmami pastoralnymi faktycznie wspierającymi biskupa w wykonywaniu wielorakich zadań w diecezji¹⁹. Umiejętne wykorzystanie instytucji doradczych w diecezji w podejmowaniu wielokierunkowych decyzji diecezjalnych może wydatnie przyczyniać się do właściwego kształtowania relacji między biskupem, prezbiterami i wiernymi.

---

¹⁶ Na temat tego sposobu podejmowania decyzji kierowniczych kard. B. Kominek pisał: "Jeżeli autorytatywne sankcjonowanie porządku prawnego, a więc wydawanie decyzji wiążących jest zrosnięte z funkcją ordynariusza diecezji, to etap pierwszy, elementy i oceny, na podstawie których te decyzje mają być pobierane, należeć mogą do kompetencji kolegalności" (*Soborowe perspektywy*. AK 58:1966 z. 3 s. 130-138).

¹⁷ Mariański, jw. s. 61-63.

¹⁸ M. Dortel-Claudot. *Kościół lokalny - Kościół powszechny*. Warszawa 1977 s. 145-155.

¹⁹ Mariański, jw. s. 59-60.

IV. Funkcja kierownicza na szczeblu parafialnym

Parafia terytorialna jest wspólnotą i formą organizacyjną jednocześnie, powiązaną z innymi społecznościami religijnymi i otwartą na diecezję, a przez diecezję na Kościół powszechny. W stosunku do diecezji parafia ma zarówno pewną samodzielność, jak i konstytutywną zależność. Chociaż pozostaje ona społecznością wyodrębnioną prawnie i geograficznie w Kościele diecezjalnym, to jednak jako "komórka" (DA 10) i "określona część diecezji" (DB 30) pozostaje zależna od diecezji tak teologicznie, jak jurysdykcyjnie i organizacyjnie. Parafia tworząc mikrostrukturę szerszych społeczności religijnych jest jakby wspólnotą dla diecezji i Kościoła powszechnego. Diecezja wyznacza jej zakres obowiązków i uprawnień; ona jest jej podporządkowana i pozostaje pod jej wpływem. Oddziaływania i procesy zachodzące w diecezji i Kościele powszechnym znajdują odbicie także w parafii²⁰.

Zadania parafii związane są z jej charakterem, jako miejscowej wspólnoty, która łączy element osobistego zaangażowania z charakterem wspólnoty eklezjalnej. Parafia jest miejscem spotkania posłannictwa całego Kościoła z wiarą jednostek, rodzin, ugrupowań i małych grup religijnych. Aspekt bezpośredniości i związek z określonym miejscem stanowi specyfikę wspólnoty parafialnej. Parafia jest najbardziej wysuniętą placówką Kościoła w jego zetknięciu ze światem. Dla poszczególnego chrześcijanina w parafii urzeczywistnia się Kościół i dlatego w parafii może on rozpoznać, czym jest w rzeczywistości Kościół. Dzięki parafii Kościół staje się obecny jako znak zbawienia. W parafii staje się czymś widzialnym, doświadczalnym, że Kościół jest wspólnotą ludzi zjednoczonych mocą Ofiary eucharystycznej, wspólnotą zjednoczoną mocą Ducha Świętego, który jest sprawcą wiary i miłości, a także świadomości wspólnotowej, wyrażającej się w relacjach międzyludzkich.

Z parafią związany jest urząd proboszcza, a z urzędem proboszcza łączy się funkcja kierowania parafią. Kapłan w wykonywaniu funkcji kierowniczej w parafii z jednej strony jest zależny od wiernych, a z drugiej od wyższych instancji w hierarchicznej strukturze Kościoła. Stąd można powiedzieć, że proboszcz dysponuje w istocie tylko częściowo władzą kierowniczą, częściowo zaś władzą wykonawczą. Najbardziej efektywnym sposobem realizowania funkcji kierowniczej w parafii jest podbudowanie autorytetu urzędowego proboszcza autorytetem jego osobistych kompetencji. Wówczas zwierzchnik parafii jest równocześnie przywódcą religijnym parafii²¹.

²⁰ Kamiński, *Parafia w diecezji* s. 100 i 110; Mariański, *Jw.* s. 20.

²¹ Mariański, *Jw.* s. 30 i 193.

Kierowanie wspólnotą parafialną nie ogranicza się tylko do wykonywania poleceń nadchodzących z góry ani do troski o obiekty sakralne i mieszkalno-gospodarcze parafii. Czynności te składają się na funkcję administracyjną, która jest tylko częścią funkcji kierowania parafią. Ta ostatnia odnosi się przede wszystkim do zespołów ludzkich, a więc parafian, księży współpracujących z proboszczem oraz świeckiego personelu pomocniczego. W soborowej koncepcji kierowania wspólnotą eklezjalną²² określane jest jako "posługa kierowania i rządzenia" (DK 13), "pasterzowanie Ludowi Bożemu" (KK 30), "przewodniczenie" (DK 9) i "wychowanie chrześcijan" (DK 6). W nauczaniu posoborowym kierowanie określone jest jako "jednoczenie i przewodniczenie" i "diakonia władzy"²³. Wszystkie te określenia akcentują aspekt funkcjonalny kierownictwa, którego celem jest jednoczenie ludzi w braterską wspólnotę wierzących. Kierowanie to podejmowanie w miłości przewodniczenia ludowi Bożemu w drodze do zbawienia. W soborowym ujęciu kierowanie jest służbą, a kierujący to ten, który służy wspólnocie w miłości braterskiej. Kierowanie wiernymi w miłości Boga i bliźniego realizuje się w łączności z innymi funkcjami pastoralnymi. We wszystkich bowiem funkcjach duszpasterskich występują elementy kierowania, gdyż całe życie i posługa nastawione są na budowanie wspólnoty ludzi żyjących wiarą, sakramentami i miłością braterską. Zjednoczona w wierze i ożywiona Eucharystią wspólnota powinna przez posługę kierowania przeobrażać się w parafialną wspólnotę miłości. Soborowe ujęcie kierowania w kategoriach teologiczno-pastoralnych jako służba miłości ludowi Bożemu w parafii oraz przewodniczenie mu w budowaniu wspólnoty odbiega wyraźnie od koncepcji przedsoborowych, w których dominowały akcenty jurydyczne i administracyjne²⁴.

Posługa kierowania ze swej istoty ujmowana jest w kategoriach służebności i diakonii. Przy takim podejściu kierowanie parafią ma głęboko ludzki charakter, a kierujący liczy się z realnymi potrzebami parafian. Posługa kierowania realizuje się w miłości jako podstawie kierowania religijnego. Ona powinna konkretyzować się w postawie braterstwa do współpracowników i wiernych; w postawie otwartej na problemy wiernych, na problemy dotąd nie zauważone, a często decydujące o postawie ludzi wierzących. Miłość konkretyzuje się w dialogu z członkami wspólnoty parafialnej, aby podejmowane decyzje były bardziej trafne i skuteczne. Prowadzony dialog będzie rozwijał współuczestnictwo i współodpowiedzialność ludzi świeckich

²² W obiegowej jeszcze dziś nomenklaturze mówi się raczej o duszpasterzu niż kierowniku. Zgodnie z tradycyjnym nazewnictwem znajdujemy w dokumentach soborowych nazwy: "pasterz", "pasterski" na określenie całości posługiwania kapłańskiego, które obejmuje trzy funkcje: przepowiadanie Słowa, liturgię oraz kierowanie. Zob. Z. J o n a c z y k, *Kapłan kierownik wspólnoty parafialnej*. W: *Osobowość kapłańska*. Pod red. J. Majki. Wrocław 1976 s. 203-204.

²³ Tamże.

²⁴ J o n a c z y k, jw. s. 204-206.

za wspólnotę parafialną. Ten współdziałanie świeckich w misji pasterskiej Kościoła na szczeblu parafialnym będzie realizować się między innymi przez instytucję parafialnych rad duszpasterskich. W ramach tych organizmów pastoralnych parafianom trzeba powierzać nie tylko funkcje w zarządzaniu dobrami materialnymi parafii, ale dawać im możliwość udziału w przygotowaniu decyzji duszpasterskich. Do zadań i kompetencji parafialnych rad duszpasterskich może wchodzić współdziałanie w planowaniu pracy duszpasterskiej, poszukiwanie optymalnych form duszpasterstwa w dziedzinie katechetycznej, charytatywnej i organizacyjnej, duszpasterstwo osób dystansujących się od parafii, sygnalizowanie nowych problemów i obszarów działania duszpasterskiego, wyrażanie opinii i wysuwanie propozycji w zakresie doskonalenia i koordynacji pracy parafialnej. Prawidłowa i rzeczywista reprezentatywność laikatów w parafialnych radach duszpasterskich może ułatwić rozwijanie współuczestnictwa i współodpowiedzialności za wspólnotę parafialną i stwarzać szansę wyjścia z drogi klerykalizmu w kierowaniu parafią²⁵.

Kompetentne i sprawne kierownictwo wymaga przejścia od pracy indywidualnej do zespołowej w parafii. Do proboszcza jako kierownika wspólnoty parafialnej należy troska, aby mimo indywidualizmu i odrębności współpracowników była zachowana jedność prezbiterium parafialnego. Proboszcz powinien zadbać o rzeczywiste braterstwo swych współpracowników. W tym celu powinien on inicjować, a następnie rozwijać jakąś formę życia wspólnotowego prezbiterium parafialnego²⁶. Życie wspólnotowe prezbiterium parafialnego usprawniałoby działania zespołowe, umożliwiałoby głębszą specjalizację poszczególnych kapłanów, niwelowałoby indywidualne braki i zapewniałoby wzrost efektywności duszpasterskiej. Współczesny pluralizm i specjalizacja życia domaga się wzrostu kompetencji pastoralnych²⁷.

Proboszcz jako kierownik wspólnoty parafialnej rodziła zadania częściowe i organizuje działania składające się na całość funkcjonowania parafii. Parafia stanowi najniższe ogniwo organizacji kościelnej i dlatego decyzje organizacyjne kierownika parafii odznaczają się większą szczegółowością niż decyzje na wyższych ogniwach organizacji eklezjalnej. Decyzje takie podejmowane po konsultacji w sposób zbiorowy dają lepszą gwarancję efektywności działania i sprzyjają wytwarzaniu się wewnętrznej współodpowiedzialności parafian za wspólnotę parafialną. Ogólny kierunek ewolucji kierownictwa parafialnego powinien przebiegać od kierownictwa autorytatywnego do kierownictwa demokratycznego, od uprawnienia do rozkazywania i władzy

²⁵ M a r i a ń s k i, jw. s. 72-73.

²⁶ Z o b. R. K a m i ń s k i, *Wspólnotowość życia prezbiterium parafialnego*. W: *Powołanie człowieka. W służbie Ludowi Bożemu*. T. 6. Poznań-Warszawa 1983 s. 678-688.

²⁷ J o n a c z y k, jw. s. 210-211.

do postęgi kierowania, od organizacji liniowej do organizacji liniowo-sztabowej. Kierunek ten jest zgodny z głównymi założeniami nauki Kościoła o kapłaństwie służebnym.

*

Podejście do funkcji kierowniczej Kościoła ewoluowało w ciągu wieków, uzyskując swój szczyt w okresie posoborowym. Funkcja kierownicza Kościoła staje się coraz ważniejszym problemem w refleksji pastoralnej okresu posoborowego. Dzieje się to ze względu na przemiany w samym Kościele posoborowym oraz ze względu na coraz trudniejsze warunki, w których Kościół współczesny realizuje swoje posłannictwo. Uwarunkowania te domagają się ciągłych zmian i ulepszeń w działalności instytucji eklezjalnych. Istnieje wciąż potrzeba modyfikacji i udoskonalania w sferze procesów kierowania, aby działały one po linii maksymalnej skuteczności.

THE GUIDING FUNCTION AS A PROBLEM OF PASTORAL THEOLOGY

S u m m a r y

The attitude to the guiding function of the Church has evolved over the past ages of the development of pastoral theology. This process has been influenced by the one-sided understanding of that function at the very origin of pastoral theology as a university subject. Vatican Council II was a crucial event in the pastoral thinking about the guiding function and in the development of pastoral theology. The conciliar documents opened up new prospects and tasks for the pastoral thinking, pointed to a new style and method of carrying out research. In the post-conciliar situation the guiding function took on a greater significance. The changes that take place in many spheres of life demand continual changes and improvements in the activity of Church institutions, including parishes and dioceses. There is still a need to modify and make some improvements within the sphere of guiding Church institutions, so that they could work most efficiently. We need also a critical and constructive approach to the question of guiding the Church at the Church-wide, diocesan and parochial levels. Guiding in contemporary conditions has become a more and more complex process. A general direction of evolution of the Church should go

from an authoritative leadership to democratic, from being authorized to command and govern to authorized leadership, from linear organization to linear-staff organization. It is in accord with main assumptions of the Church teaching on the ancillary priesthood.